

RÉSUMÉS - ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ

Δ. Ι. ΙΑΚΩΒ, *Η θέση του «Μαργίτη» στην εξέλιξη της κωμωδίας.*

Αφιερώματα του παρόντος άρθρου αποτέλεσε το σημαντικό μελέτημα του Malcolm Heath «Aristotelian Comedy», *CQ* 39 (1989) 344-354. Αν κατά τον Αριστοτέλη καθόλου σημαίνει τη συγκρότηση μιας ενιαίας και συνεκτικής πλοκής με αιτιολογημένη αλληλουχία των παριστανόμενων γεγονότων σύμφωνα με τους κανόνες της πιθανότητας ή της αναγκαιότητας, τότε η έννοια του καθ' ἑκάστον ή της «ιαμβικής ιδέας» συνίσταται στην «επεισοδιώδη» και παρατακτική πλοκή, που μοναδικό της κριτήριο είναι η κατά χρονολογική τάξη απαρίθμηση των ποικιλομορφων γεγονότων που ενδέχεται να συμβούν σ' ένα άτομο, και όχι η αιτιολογημένη συμπλοκή τους σύμφωνα με τους κανόνες της πιθανότητας ή της αναγκαιότητας. Προτείνεται η υπόθεση ότι, αφού ποιητής του *Μαργίτη*, κατά τον Αριστοτέλη, είναι ο Όμηρος, το ποίημα αυτό πρέπει επίσης να διακρίνεται για την «καθολική» πλοκή του, όπως η *Ιλιάδα* και η *Οδύσσεια* που επανειλημμένως επαινούνται από τον Σταγίριτη για τις αξιοθαύμαστες συνθετικές αρετές τους. Αν η υπόθεση αυτή ευσταθεί, τότε ο *Μαργίτης* δικαιολογημένα θεωρείται πρόγονος της κωμωδίας: Δεν είναι μόνον ο δραματικός χαρακτήρας και τα κωμικά θέματα που συνδέουν «γενεαλογικά» αυτό το ομηρικό ποίημα μαζί της, αλλά και η «καθολική» πλοκή του, στοιχείο που προλαβαίνει την καινοτομία του κωμικού Κράτητα και έτσι καθιστά τον Όμηρο γενάρχη όχι μόνο της τραγωδίας, όπως τον ήθελε ο Πλάτων, αλλά και της κωμωδίας. Με αυτόν τον τρόπο δημιουργούνται δύο απολύτως παράλληλα εξελικτικά σχήματα: Οι ψόγοι διακλαδίζονται στους ιάμβους και στον *Μαργίτη*, και από εκεί κατάγονται, αντιστοίχως, η «ιαμβικού» και η «καθολικού» τύπου κωμωδία. Στην περιοχή της σοβαρής ποίησης τα εγκώμια και οι ύμνοι διακλαδίζονται στα κύκλια έπη και στο ομηρικό ηρωικό έπος, και από εκεί κατάγονται, αντιστοίχως, η τραγωδία «τύπου Αγάθωνα» και η «καθολικού» τύπου τραγωδία.

Η ερμηνεία που προτείνεται εδώ παρουσιάζει δύο πλεονεκτήματα σε σχέση με την τρέχουσα άποψη: α) Συντελεί στην αποφυγή της ενδεχόμενης παρεξήγησης ότι η κωμωδία είναι αποκλειστικά «ιαμβικού» τύπου, παρεξήγησης που μπορεί να προκληθεί από τη γενικόλογη διατύπωση του χωρίου 1449a 4-5: *οἱ μὲν ἀντὶ τῶν ἰάμβων κωμωδοποιοὶ ἐγένοντο, οἱ δὲ ἀντὶ τῶν ἐπῶν τραγωδοδιδά-*

σκαλοι. β) Απαντά στην απορία του R. Pfeiffer για τη θέση του *Μαργίτη* στην περί ποιήσεως θεωρία του Αριστοτέλη, και ειδικότερα στο ερώτημα ποια κριτήρια άραγε να ώθησαν τον φιλόσοφο να τοποθετήσει αυτό το κωμικό ποίημα δίπλα στα δύο μεγάλα δημιουργήματα του Ομήρου, την *Ιλιάδα* και την *Οδύσσεια*.

A. D. STEFANIS, *Eschyle, «Les Perses» 1005-1007.*

L'auteur de cette brève étude propose la lecture δαῖμον, ὡς ἔθεντ' à la place de celle δαίμονες, <ὡς> ἔθετ' de l'édition récente du texte d'Eschyle par M. L. West (BT).

La lecture proposée correspond bien aux exigences de métrique et de sens dans le passage discuté. Cette correction soutient l'action d'un démon à travers toute la pièce, action qui trouve sa fin aux vers 1005-1007, en attribuant le désastre de l'armée perse à Xerxès.

Θ. ΠΑΠΠΑΣ, *Ο σωτήρας στον Αριστοφάνη: Ανθρωπολογική προσέγγιση.*

Το πρόσωπο του «ήρωα-σωτήρα» διαδραματίζει τον κύριο ρόλο στις περισσότερες από τις σωζόμενες κωμωδίες του Αριστοφάνη. Αυτός ο κωμικός ήρωας, άντρας ή γυναίκα, ανήκει στις μεσαίες κοινωνικές τάξεις, είναι συνήθως ηλικιωμένος ή όταν πρόκειται για γυναίκα βρίσκεται στην ώριμη ηλικία και επιπλέον υποφέρει έντονα από κάτι. Είναι αηδιασμένος από τον πόλεμο και τα δεινά που αυτός συνεπάγεται, αγαπά την ειρήνη και τις χαρές της αγροτικής ζωής, αλλά κυρίως έχει απαυδήσει από την αδιαφορία των συμπολιτών του. Μπροστά στον γενικό ξεπεσμό της δημόσιας ζωής αποφασίζει να αντιδράσει. Μόνος του, χωρίς βοήθεια, χωρίς συμπαράσταση από κανέναν, φαινομενικά χωρίς ιδιαίτερες ικανότητες θα αγωνιστεί και θα νικήσει! Η επανάστασή του είναι παράλογη, αλλά η νίκη του θα είναι σπουδαία, πραγματικός θρίαμβος. Αυτός ο μέσος Αθηναίος πολίτης, ο οποίος όμως παρέμεινε αδιάφθορος και τίμιος, θα αντιμετωπίσει μόνος του κάθε ισχυρό αλαζόνα της εξουσίας. Θα κυριαρχήσει σε όλες τις παράλογες καταστάσεις και στο τέλος η άνοδός του θα είναι κατακόρυφη: Ξανα-νιωμένος θα γιορτάσει τον θρίαμβό του δίπλα σε μια καλλονή.

Τα χαρακτηριστικά του σωτήρα βρίσκονται στους περισσότερους πρωταγωνιστές του Αριστοφάνη. Η έννοια της σωτηρίας επανέρχεται ως *Leitmotiv*, συνοδευόμενη από τις έννοιες του *σώζειν* και *σωτήρ*, σε όλες σχεδόν τις κωμωδίες του Αριστοφάνη. Μάλιστα η ανάγκη της σωτηρίας είναι έντονη και σε πολλές σκηνές όπου οι σχετικές λέξεις απουσιάζουν.

Από τις έντεκα κωμωδίες που μας έχουν διασωθεί οι οχτώ μάς παρουσιάζουν από έναν πρωταγωνιστή που μπορεί να χαρακτηριστεί ως σωτήρας. Αυτοί οι ήρωες-σωτήρες είναι: Ο Δικαιοπόλις στους *Αχαρνείς*, ο Αγοράκριτος στους

Ιππείς, ο Βδελυκλέων στους *Σφήκες*, ο Τρυγαίος στην *Ειρήνη*, ο Πεισθέταιρος στους *Ώρνιθες*, η Λυσιστράτη στην ομώνυμη κωμωδία, η Πραξαγόρα στις *Εκκλησιάζουσες* και ο Χρεμύλος στον *Πλούτο*. Στις οκτώ αυτές κωμωδίες το πρόσωπο του σωτήρα διαδραματίζει ενεργό δράση και η σωτηρία που επιφέρει είναι αισθητή σε πολλούς. Για τις πολιτικές αυτές κωμωδίες η κατάσταση κρίσης που επικρατεί στην αρχή δικαιολογεί την ενέργεια κάποιου σωτήρα· η εμφάνισή του και οι ενέργειές του είναι απόλυτα δικαιολογημένες στο αίσθημα του κοινού. Το πλαίσιο όμως αλλάζει στις τρεις υπόλοιπες κωμωδίες «φιλολογικής κριτικής», τις *Νεφέλες*, τις *Θεσμοφοριάζουσες* και τους *Βατράχους*. Στις κωμωδίες αυτές το πρόσωπο του σωτήρα δε φαίνεται να έχει θέση. Εν τούτοις ακόμη και στα έργα αυτά η ιδέα της σωτηρίας παρουσιάζεται έστω και περιθωριακά, μολοντί η υπόθεση δεν το απαιτεί. Φαίνεται πως η κωμική παράδοση στο θέμα αυτό ήταν τόσο ισχυρή που επέβαλε στον ποιητή την ιδέα της σωτηρίας.

V. I. ANASTASIADIS, *Exemples de l'utilisation politique de l'histoire grecque ancienne à Rome, à la fin de la République.*

A la fin de la République, les auteurs Romains, dans leurs écrits politiques ou biographiques, se réfèrent quelquefois à l'histoire grecque ancienne afin de tracer des parallèles ou pour en exposer des détails. Dans cet article on examine quelques rapports de Cicéron et de Salluste aux Trente d'Athènes, ainsi que quelques aspects de Vitae de Cornelius Nepos. Dans tous ces cas il semble que le contenu de ces rapports était déterminé ou influencé par les circonstances politiques contemporaines. De plus, on essaie de démontrer le lien étroit entre cette époque de crise et les modes de perception ou d'interprétation, par les Romains, du passé grec.

D. A. CHRISTIDIS, *Le fragment «Τοῦ Σιρίμ» dans le «Florilegium Baroccianum».*

Dans le *Florilegium Baroccianum*, le 44ème chapitre (*Περὶ ἐνουπνίων*) comprend un fragment (20) avec l'indication *Τοῦ Σιρίμ*, que dans la première édition récente du florilège, É. Sargologos indique comme «Auteur arabe inconnu», laissant ainsi ce fragment non-identifié.

On constate dans la présente étude que le texte en question provient du *Βιβλίον ὄνειροκριτικόν, ὅπερ συνήξε καὶ συνέταξεν Ἀχμέτ ὁ υἱὸς Σηρεῖμ ὁ ὄνειροκριτικὸν* d'Ahmet (p. 1,16-2,22 Drexl), et que le Sirim du *Florilegium Baroccianum* n'est autre que le célèbre oniromancien arabe Muhammed ibn Sirin, mort en 728 après J.C., et dont le nom est lié au calife al-Ma'mūn (813-833 après J.C.), bien que ce dernier ait vécu un siècle plus tard.

Cette identification permet de déplacer le *terminus ante quem* de la datation

d' *'Ονειροκριτικόν*, qui a vraisemblablement été écrit non par un arabe mais par un byzantin, à partir de 1176 après J.C., date à laquelle Leo Tuscus traduisit le texte en latin, au 11ème siècle, époque à laquelle est daté le plus ancien codex du *Florilegium Baroccianum*, le *Patmiacus gr. 6*.

Ce fragment provient donc d'une tradition manuscrite de deux siècles plus ancienne que celle que nous connaissions jusqu'à aujourd'hui, étant donné que le plus ancien manuscrit existant de cette œuvre, le codex *Vindobonensis philos. et philol. gr. 111*, daté du 13ème siècle. La comparaison entre le texte du fragment et certaines leçons qu'on trouve dans l'apparat critique de l'édition de F. Drexel montre que ce fragment du *Florilegium Baroccianum* provient d'une tradition davantage en accord avec le codex L (*Leidensis Vossianus 49*), qui appartient au groupe des manuscrits d' *'Ονειροκριτικόν* qui transmet en règle générale un meilleur texte.

L'auteur de cette étude établit ensuite une comparaison entre le texte du fragment et celui de l'édition de Drexel et commente de manière détaillée les différentes leçons, dont un grand nombre aide à améliorer le texte de l'édition. Toutefois, les différences avec le texte jusqu'à présent connu sont si importantes, que l'on peut se demander si ce fragment n'appartient pas à une *recensio* plus ancienne, jusqu'à présent inconnue, de l'œuvre.

P. A. AGAPITOS, *Un nouveau fragment du roman «Livistros et Rodamni»: le codex du Vatican Barb. gr. 172.*

L'auteur publie et présente un fragment de 150 vers environ du roman, conservé dans le manuscrit *Vat. Barb. gr. 172*. La comparaison avec les autres versions du roman montre que le texte du fragment appartient à un ensemble de versions plus récentes et qu'il est proche du manuscrit de l'Escorial, sans en être toutefois une copie. Le passage correspondant de *Livistros*, extrait du *Vat. gr. 2391* encore inédit, est publié en appendice.

R. BEATON - E. KALLIGAS, *Dionysios Solomos s'adressant au Trône britannique. Un texte inconnu de ce dernier en anglais.*

Présentation d'un rapport inconnu que Dionysios Solomos adressa, en anglais, au Trône britannique en 1850. Il est publié dans son intégralité, accompagné de la lettre d'introduction du chargé d'affaires et de sa traduction en grec. R. Beaton commente les informations que nous fournissent ces textes, concernant les liens de Solomos avec la langue et la littérature anglaise. E. Kalligas replace la rédaction et le contenu de ce rapport dans son contexte historique.

M. SETATOS, *Études linguistiques*.

(a) *Remarques sur όχι, μή, δέν et le système des négations en grec moderne commun.*

Le système des négations du grec moderne commun utilise plusieurs moyens grammaticaux, organisés différemment. L'examen des emplois des όχι, μή + adjectif, όχι, δέν, μή + verbe, όχι, μή + adjectif composé avec α-, ξε- etc., leurs combinaisons, équivalences, correspondances, échelles, accumulations donne les résultats suivants: α-, μή = contrariété - όχι = contradiction, α- = manque, absence - ξε- = privation, réfutation, μή = différence, όχι = rejet, exclusion, δέν, μή = négation prédicative, μή, όχι = négation de variables individuelles etc.

(β) *Les exclamations en grec moderne commun.*

Théories et problèmes; caractéristiques phonologiques/phonétiques, morphologiques, syntactiques, étymologiques; échelle des réalisations; examen sémiologique, significations et fonctions; examen sociolinguistique; classifications etc.

NOTES

M. PAÏZI-APOSTOLOPOULOU, *Encore un manuscrit du fonds de Kosinitsa*. — Il est bien connu que trois manuscrits de Princeton (les mss Garrett 5, 14 et 16) proviennent de la bibliothèque du monastère de Kosinitsa, près de Drama.

La provenance d'un quatrième manuscrit du même fonds est l'objet de cette étude: le Garrett 6, qui vers la fin du XIXe siècle se trouvait au couvent St. André du Mont Athos, provient aussi de la bibliothèque du monastère de Kosinitsa. Or, le fruit de cette recherche nous permet d'ajouter un chaînon de plus au fonds initial de la bibliothèque du monastère.

A. D. MAVROUDIS, *Une remarque sur la «Μονωδία ἐπὶ τῷ ἀκτουαρίῳ τῷ Παντεχνῆ» de Michel Italikos*. — Michel Italikos dans la Μονωδία ἐπὶ τῷ ἀκτουαρίῳ τῷ Παντεχνῆ formule pour le défunt Michel Pantechnés le curieux éloge suivant, p. 114, 16-21 G. = p. 633, 99-104 Cr.: Ὡ κατὰ δίαιταν μὲν τοὺς χειρουργικωτάτους παραδραμῶν, κατὰ χειρουργίαν δὲ τοὺς εἰς δίαιταν ἀρίστους νενικηκῶς. Cet «éloge» serait plus adapté à une satire qu'au texte sérieux et exagérément élogieux de la μονωδία. Sur la base du contenu et du style de l'ensemble de la μονωδία et en considérant d'une part que Michel Pantechnés fut un médecin éminent, notamment de l'empereur Alexios Comnène, et d'autre part la suite du passage examiné, nous supposons que le contenu curieux de ce passage est dû à une erreur de copie (permutation de parties de deux phrases). C'est pourquoi nous proposons de rétablir le texte comme suit: Ὡ κατὰ δίαιταν μὲν τοὺς εἰς δίαιταν ἀρίστους νενικηκῶς, κατὰ χειρουργίαν δὲ τοὺς χειρουργικωτάτους παραδραμῶν.

D. A. CHRISTIDIS, «'Επίγραμμα» et «ἐπίγραμμα». — Dans Pseudo-Lucien, *Δημοσθένους ἐγκώμιον* 10, M. Z. Kopidakis a corrigé (*Ἑλληνικά* 30, 1977-78, 146-47) dans la phrase *μή σοι μείζον προσκείτο τούπίγραμμα τῷ θυλάκῳ* le mot *τούπίγραμμα* par *τούπίρραμμα*, mais sa proposition n'a pas été retenue par M. D. Macleod dans l'édition d'Oxford de 1980. Cette correction est toutefois confirmée par un passage de Michel Choniatès, *Μονωδία εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ κῦρ Νικήταν τὸν Χωνιάτην* 25 (I p. 354,6-7 Lampros): *μείζον τοῦ θυλάκου κατὰ τὴν παροιμίαν πεποιηκότος τούπίρραμμα*.

La relation entre les deux passages avait déjà été soulignée en 1936 par D. K. Karathanasis, qui avait proposé la même correction, qui fut toutefois ignorée dans les éditions postérieures. Si donc aux arguments philologiques de Kopidakis on ajoute le témoignage de Michel Choniatès, alors la correction du mot *τούπίγραμμα* en *τούπίρραμμα* devient indiscutable.

V. ORSINA, *Ο Παλαμάς και ο Φουτουρισμός*. — Ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι ο Παλαμάς εξαιτίας των δεσμών του με την παράδοση, έμεινε μακριά από την επανάσταση της μοντέρνας ποίησης· ο φουτουριστικός του ενθουσιασμός ήταν γενικός και επιφανειακός.